

Boganmeldelser

Beyond the Anti-Group: Survival and transformation

av Morris Nitsun, Routledge, 2014

Anmeldt av Torben Fjord-Larsen¹

I 1996 udgav Morris Nitsun bogen *The anti-group: destructive forces in the group and their creative potential*. Den vakte en overvældende opmærksomhed, hovedsagelig begejstring - enkelte følte sig dog stødt over Nitsuns påpegning af Foulkes noget ensidige optimisme hvad angår gruppeanalysens muligheder. Der er næppe nogen tvivl om at bogen især af yngre analytikere blev modtaget som en betydelig gave og at den for mange terapeuter i træningsforløb italesatte de vanskeligheder som kunne opleves i en træningsgruppe på en ny, konstruktiv og kreativ måde.

Bogens hovedfokus er som antyd det ovenfor Foulkes idealistiske beskrivelser af gruppeanalysens muligheder, men især afstanden til Bions betydeligt mere pessimistiske forestillinger. Nitsun uddyber sin

analyse med påpegningen af den dybe tavshed som har omgivet denne konflikt, en tavshed som han finder yderst problematisk for gruppeterapiens udvikling. Hans ærinde er at tilstræbe en bedre balance mellem optimisterne og pessimisterne med henblik på større realitetstilpasning. Bogen beskriver forekomst af diverse destruktive fænomener og ikke særligt overraskende sammenfaldet i hyppighed med tilstedeværelsen af patienter med destruktiv patologi.

I den aktuelle bog *Beyond the Anti-Group* er Morris Nitsuns focus betydeligt bredere end tilfældet var i forgængeren. Den er ikke opsigtsvækkende på samme måde som den første bog og den virker mere som en bog nr. 2 med mere praktisk sigte. Han trækker på sin utroligt brede erfaring fra NHS (Natio-

1. Torben Fjord-Larsen, e-post: fjordwelter@dadlnet.dk

nal Health Service), privat praksis og omfattende viden og kunnen indenfor kunstnerisk arbejde. Alt synes imidlertid sammenbundet af hans brug af gruppeanalytisk tanke-sæt hvorved bogen alligevel fremtræder som en solid helhed.

I afsnittet om NHS beskrives de store forandringer der har fundet sted gennem de sidste år, i form af sparsomme ressourcer, øget patienttilgang, ofte med mere omfattende problematik og ofte præget af isolation og marginalisering. Sammen har disse ændringer betydet krav om korttidsbehandling og i den forbindelse har CBT ofte vundet indpas frem for en mere omfattende gruppeanalytisk behandling. I denne patientkategori synes Nitsun at genfinde mange af de destruktive fænomener som han beskrev i den første bog. Særligt beskrives en næsten universel og hårdnakket modvilje mod grupper fra den første dag.

Når forløbene i privat praksis beskrives er tonen som måske ventet, betydeligt mere lys. Det drejer sig om patienter som har valgt behandlingsformen og dermed har umiddelbart nemmere adgang til et profitabelt forløb. Antigruppefænomener forekommer men kan nemmere transformeres til noget kreativt.

Som tidligere demonstrerer M. Nitsun også i denne bog et skarpt syn på vanskeligheder og konflik-

ter men man efterlades ikke i magtesløshed. Han har talrige bud på tiltag, hvor gruppeanalytisk tankegang kan komme i spil på en konstruktiv måde. Således foreslår han at gruppeanalytikere medvirker ved supervision også ved andre former for gruppevis behandling, herunder CBT. Og hvorfor egentlig ikke? Talrige kognitive terapeuter må have følt magtesløsheden overfor destruktive fænomener i deres grupper.

Endelig anføres behovet for at gruppeanalysen revurderer sine rammer ud fra de patientgrupper vi ønsker at behandle. Dette synes særligt aktuelt for offentligt ansatte behandlere og i lyset af de store sociodemografiske forandringer samt de begrænsede budgetter.

Bogen er som forgængerens et middel til at belyse tabuer, men også ud fra tilsyneladende modsætninger at skabe en meningsfyldt balance og dermed en næsten helende syntese. Med dens smukke sprog og markante indhold er den meget læseværdig.

Respect, Plurality, and Prejudice. A psychoanalytical and philosophical enquiry into the dynamics of social exclusion and discrimination

av Lene Auestad, Karnac: London, 2015

Anmeldt av Steffen Krüger¹

I sin studie *Respect, Plurality, and Prejudice* sporer Lene Auestad psykoanalysens potensiale for fordomsforskningen – ikke for å oppnå en intrapsykisk forståelse av fordommer, men for å relatere psykoanalytisk teori til en filosofisk forståelse av det sosiokulturelle. Slik kan en *psykososial* forståelse av fordommer tre frem, en forståelse som holder fast i begge poler: den subjektive og den intersubjektive. Auestad er aktsom og nøye i pendlingen mellom psykoanalyse, filosofi og andre fagfelt. Hennes bruk av objektrelasjonsteori som en nødvendig korrektur av klassiske posisjoner innen fordomsforskning er overbevisende og gjør hennes studie til et viktig bidrag til fordomsforskningen. Samtidig, som jeg skal argumentere nedenfor, fø-

rer hennes fokus på klassisk psykoanalyse til at mye av fordomsforskningstradisjonen som Auestad implisitt vender seg imot, forsvinner fra hennes studies blikkfelt.

Med tanke på “timelessness as a feature of prejudice” skriver Lene Auestad:

“Timelessness is recognisable both as a feature of the unconscious, as seen in dreams, and as a feature of trauma, where visions, sensations, affects, and emotions from a past event can recur again and again, not as a memory of a past event [...] but as if there were no time gap between the past and the present – as something happening now.” (p. 49)

Det er slike psykoanalytisk funderte innsikter som utgjør mye av kvaliteten til Auestads studie. For-

1. Steffen Krüger (PhD), Institutt for Medier og Kommunikasjon, Universitet i Oslo. E-post: steff.krueger@gmail.com

dommer, som et fenomen hvor psykiske og sosiale forhold er uløselig blandet, blir her sett i sammenheng med et rikt og finjustert psykoanalytisk og filosofisk teoriapparat. Selv om Auestads studie ikke er å oppfatte som en rekonstruksjon, så er det mye her som antyder et forsøk på å skape et øyeblikk i forskningstradisjonen om fordommer, hvor psykoanalyse stod sentralt.

Tidløshet, knyttet til gjentagende tanke- og følelsesmønstre som dukker opp igjen og igjen, og som krever bearbeidelse, er ikke kun en kvalitet generert av fordommer. Den utgjør også en kvalitet som ligger i *fordomsforskningen* selv. I denne forskningstradisjonen, som er dominert av den sosiale identitetsteorien, er det psykoanalyse som ble mer eller mindre fortrent og som melder seg iblant som noe dagens tonangivende forskningsmainstream ikke klarer å komme helt vekk fra. “[T]here is something about psychoanalysis that is corrosive to the whole model of the subject built up by the social identity tradition”, skriver Brown og Lunt (2002, p. 8) i sin vurdering av denne dominerende retningen. Dette “something”, som forfatterne peker til, er psykoanalytikerens vilje og evne til å se på ikke-rasjonelle og irrasjonale tanke- og interaksjonsmåter – det paradoksale, absurde, gro-

teske, fordreide, sadistiske osv. Idet den sosiale-identitetsteorien prøver å holde seg langt unna slike tanke-mønstre, ble den nødt til å fortrenge psykoanalysen om og om igjen. Mitt sentrale kritikkpunkt mot Auestads *Respect, Plurality, and Prejudice* er at den viser noe av dette spesielle disiplinære skillet fra den motsatte siden. Inntrykket av tidløshet kommer her fra Auestads retrospektive blikk – et blikk som på sin side ikke vil møte den sosiale identitetsteorien. Freuds ideer om primærprosesser, tabu, ambivalens, smitte/kontagion og dens videreutviklinger i andres tekster (Ferenczi, Abraham, Matte Blanco, Bion, Winnicott) er toneangivende, sammen med filosofene Theodor W. Adorno, Hannah Arendt og Judith Butler. Mens disse referansepunktene uten tvil bærer et stort kunnskapspotensiale, så danner de her også et univers i seg selv.

Behandlingen av Adorno, Frenkel-Brunswick et al.s *The Authoritarian Personality* (1950) kan sees som paradigmatisk for dette. Mens forfattere med lignende perspektiver, som Elisabeth Young-Bruehl (1996) og Tony Jefferson (2014), bruker denne klassiske studien som veiskille og sporer utviklingen av *fordomsforskningen* fra *The Authoritarian Personality* inn i nåtiden, bruker Auestad den nesten som et slutt punkt i sin studie. Det

er bare i kapittel 6 – et av siste kapitlene i boken – at hun tar den opp. Den videre utviklingen av fordomsforskningen etter dette punktet tar hun ikke i betraktning; Allport nevnes bare to ganger i hovedkapitlene, Tajfel får ikke være med i det hele tatt.

Men, som antydnet i sitatet om tidløshet ovenfor, så ligger i de forholdene Auestad skaper, en mulighet for kreativitet og mestring som hun utfolder i studien. Ved å tre ut av tradisjonen kan hun rette blikket på akkurat de kildene som ble gradvis skjøvet til side av den. Dermed retter hun blikket mot post-Kleiniansk objektreasjonsteori, særlig Wilfred Bion. Ved å lese klassisk Freudiansk psykoanalyse og kontinental sosialfilosofi i samspill med objektreasjonsteori klarer hun å introdusere en relasjonell tilnærming til fordomsforskning som har manglet så langt.

I denne sammenhengen er Adorno-kapitlet et eksempel for mange andre deler av boken. Ved å forlenge Adornos teori med Bions begreper om *containment* og *reverie* klarer hun å vise det dialogiske i Adornos tenkning. Med sikte på Adornos ideer om en “closed cycle of projection” (sitert på side 195) skriver hun:

“Bion’s model allows us to understand Adorno’s account of loss of experience,

while at the same time emphasizing that the point is not to maintain control in relation to an other or that the conscious should reign over the unconscious. The ability to experience is neither a product of domination nor of adaptation. It is a conception of psychological balance that incorporates receptiveness and communicability, a notion of being attentive to the object.” (p. 194)

I sin lesning av Adorno sammen med objektreasjonsteorien tar Auestad leseren fra Bion tilbake til Melanie Klein, fra Klein til Ferenczi, fra Ferenczi til Winnicott og derfra til Hanna Segal. Denne lesningen er imponerende og instruerende i det den skaper et kommunikativt fundament til Adorno:

“Education, writes Adorno, must take seriously the idea that anxiety must not be repressed. When one permits oneself to feel anxiety, destructive effects of displaced unconscious fears are most likely to disappear. But this demand should be addressed not only to the individual, but also to society. *In allowing oneself to feel anxious, one also allows oneself to fear for the well-being of others*” (p. 205, min utheving).

For å runde av min vurdering av Auestads studie: Det er selvsagt ikke slik at objektreasjonsperspektivet kan løse samtlige problemer i forhold til sosiale fordommer og denne forskningstradisjonen. Heller duk-

ker det opp nye spørsmål underveis, som for eksempel hvordan en opplæring om ens egen angst kunne se ut i praksis. Her forblir Auestads tekst noe vag: "It would take a teacher able to tolerate and contain the confusion, ambivalence and painful feelings that result from such critical examinations, enabling the pupils to reintroject and bear the disowned material" (s. 201). Likevel, særlig Auestads engasjerte videreutvikling av Adornos projeksjonsteori viser, at også andre deler av teoritradisjonen rundt fordomsforskningen kunne profitere på en slik objektrelasjonell lesning. Heller enn å fortrenge den sosiale identitetstradisjonen i retur, burde psykoanalytisk forskning studere slike tradisjoner og se hvordan de lar seg forme av denne forskningen, og, omvendt, hvordan denne forskningen blir formet av disse. Men dette blir kanskje et annet prosjekt og det neste steget i Auestads psykoanalytiske og filosofiske betraktninger av sosiale inklusjons- og eksklusjonsmekanismer. Kanskje Auestads aktuelle studie måtte frigjøre seg fra sentrale deler av forskningstradisjonen for å få plass for å utfolde andre sammenhenger, selv om dette betyr at teksten knytter seg enda sterkere til det som er usynlig.

For å oppsummere: Auestads *Respect, Plurality, and Prejudice* utfordrer leseren og krever presisjon og

tålmodighet av ham/henne. Det den ikke gjør er å gi leseren orientering i fordomsforskningsfeltet. Men: for de som er interessert i psykoanalyse og kulturanalyse og dens implikasjoner for fordommer som et sosialt fenomen finnes det masse spennende og berikende her.

”Det er innover vi må gå”: En kulturpsykologisk studie av selvhjelp

av Ole Jacob Madsen, Universitetsforlaget, 2014

Anmeldt av Jon Middelborg¹

I introduksjonen stiller Madsen opp en artig historisk fremstilling fra hvordan stater skulle bli selvstyrte økonomisk, via individuell selvhjelp til å bli rik. Fra makronivå blir selvhjelp endret til å bli det vi forstår med selvhjelp i dag, fra folkehelseopplysning til at det er integrert psykologisk i en selv.

Selve selvhjelps litteraturen Madsen tar for seg beskrives i 5 kapitler. Kognitiv vitenskap, mindfulness, selvledelse, selvfølelse og selvkontroll. Avslutningskapittelet ser dette satt inn i en større samfunnsmessig sammenheng.

For en leser som ikke er kulturpsykolog, men interessert i hvordan samfunnet og systemer rundt individet påvirker en, er det en artig og godt skrevet bok. Som kliniker liker jeg å lese artikler og bøker utenfor spesialområdene mine for å få in-

spirasjon og bli utfordret på mine vanter eller dogmatiske tankemønstre. I en slik ramme, hvis man liker denne typen utfordringer, er boken en glede å lese. Madsen skriver godt og han holder seg strengt til sin agenda, eller som han selv sier ”boken kan derfor leses som en kunnskapssosiologisk opptegnelse av hvordan psykologiske forestillinger distribueres i samtidskulturen” (s25), hvilket etter min mening er beskrivende for boken og et interessant perspektiv for de av oss som ikke er kulturpsykologer.

Madsen har en vitenskapelig tilnærming til å vurdere ulike selvhjelps metodikk og det skinner ganske klart igjennom hva han kan synes om ulike tilnærminger. Der som det ikke er empirisk dokumentert virkning av en tilnærming, kommer det ganske tydelig frem i

1. Jon Middelborg, e-post: psykojon@hotmail.com

hans analyser. Noe er tro og noe er vitenskapelig basert. I dagens evidensbaserte samfunn er dette god latin, så boken kan ikke kritiseres for å være uvitenskapelig. Man kan kanskje tenke at også de litt villere ideer og spekulasjoner på 70-/80-tallet har vært med på å generere nye tanker og ideer på 80-/90-tallet, som igjen er evidensbasert i det 21. århundret.

Mindfulness som en manifestasjon av den terapeutiske kulturen vi lever i. Her tar han frem et interessant poeng i det at denne metodikken ikke har noen kritikere og at dette i seg selv kan være bekymringsfullt. Dette blir også tydeligere i hans neste avsnitt hvor han ikke ser på empirien (som på nåværende tidspunkt er god nok), men i stedet på anvendelsen av mindfulness. Dette kapitlet er for øvrig svært interessant lesning i grenseoppgangene mellom individ og samfunn og hvordan mindfulness kan brukes utenfor den individuelle opplevelsen.

Selvledelse, selvfølelse og selvkontroll

Den historiske vinklingen av forståelsen er grundig. Madsen setter historien i et godt relieff til nåtidens forståelse av oss selv i relasjon til begrepene. I Madsens samfunnsbeskrivelse i relasjon til selvhjelpslitteraturen savner jeg noe om dagens mediehverdag med fa-

cebook og instagram og hvordan disse, selvledelse, selvfølelse og selvkontroll etter min mening er spesielt relevant og kulturelt dominerende for nettopp denne arenaen. Madsens gjennomgang av Marshmallow-eksperimentet gir en god oppsummering av kompleksiteten i tematikken rundt selvkontroll.

Madsens avslutning oppsummerer mye av boken og viser nødvendigheten av å tenke kritisk over vår individualistiske tid. Er det utover vi må gå? Inn, eller utover? Hva betyr individ, relasjon og samfunn? Hva er viktig for vår egen, for samfunnets og klodens utvikling?

Vi klinikere trenger å lese fagbøker i randsonen av hva vi "må lese" i vårt daglige virke og Madsens bok er absolutt å anbefale for den som ikke vil stivne i egne tankemønstre, la nesen sirkle rundt navleloet bestående av vår egen retning/sannhet, eller for de som mer generelt er opptatt av hvordan samfunnsstrømninger påvirker oss selv og den verden vi lever i. På en morsom måte tok boken meg "tilbake" til studiedagene hvor kritisk tenkning var langt fremme. I det perspektivet er det nyttig å reflektere over egen faglighet, og prefererte "terapeutiske vaner" og hvorfor den akademiske tankekritikk hos meg selv har blitt så vidt mye avsløpet med årene. En bok til ettertanke.

Døgnfluernes dans og andre psykoterapeutiske fortællinger

av Irvin D. Yalom, København: Hans Reitzels Forlag, 229 sider, 2015

Anmeldt av Anders Dræby Sørensen¹

Irvin D. Yalom og eksistentiel terapi som træning til døden

Den amerikanske psykiater Irvin D. Yaloms nye og længe imødesete bog med psykoterapeutiske fortællinger fra 2015 er blevet udgivet på dansk. Bogen giver et medrivende indblik i Yaloms egen såvel som hans patienters kamp for et finde et meningsfuldt liv og opnå et godt forhold til døden. Det er da også lige præcist bevidstheden om disse to udfordringer, der gør et menneske til et menneske.

Yalom fylder 85 år den 13. juni 2016. Han har praktiseret psykoterapi i halvtreds år siden midten af 1960'erne, og han er professor emeritus i psykiatri ved Stanford University. Yalom har opnået at blive en decideret legende inden for det psykologiske fagområde.

De fleste psykologer kender især Yalom for hans fire fagbøger, som blandt andet omfatter hovedværket *Eksistentiel psykoterapi* fra 1980 og senest bogen *Som at se på solen. At leve med døden* fra 2008. Yalom repræsenterer teoretisk set den eksistentiel-humanistiske retning inde for psykologien, der bliver grundlagt af den amerikanske psykolog Rollo May i 1940'erne og 1950'erne. Hertil kommer, at Yalom er den mest berømte nulevende eksponent for de eksistentielle tilgange til terapi, og han åbnede sidste års World Congress for Existential Therapy i London på videaskærm fra USA. Yalom har imidlertid også inspireret adskillige psykologer, der ikke nødvendigvis bekender sig til hverken den ene eller den anden eksistentielle tilgang.

1. Anders Dræby Sørensen, PhD, MHH, MA, BA, Sorgenfrigade 4, 3tv, 2200 København N, Danmark.
E-post: andersdraeby@gmail.com

Mange psykologer kender desuden Yalom for hans skønlitterære forfatterskab, der på en medrivende måde formår at krydse psykoterapi og filosofi. Yalom har skrevet fire romaner, som blandt andet omfatter *Da Nietzsche græd* fra 1992 og *The Shopenhauer Cure* fra 2005.

At Yalom har et formidabelt greb om fortællekunsten kommer så altså også til udtryk derved, at han har skrevet en række bøger med fortællinger om sine psykoterapeutiske klientforløb. Titlen på den seneste af disse bøger er taget fra den romerske filosofkejser Marcus Aurelius' udsagn om, at vi alle sammen er døgnfluer og derfor "snart ikke vil være til længere" (s. 6). Det lille citat i begyndelse af *Døgnfluernes dans* afspejler, hvordan Yalom i de senere år er begyndt at følge op om den hastigt voksende interesse i USA og Europa for antikkens epikuræiske og stoiske filosofi. For Yaloms vedkommende kommer denne interesse allerede til udtryk i *Som at se på solen*, hvori han ivrigt henviser til den græske filosof Epikur. Yaloms interesse skyldes så ikke alene, at filosofien i hellenismen og romertiden bliver udøvet som en terapeutisk omsorg for menneskets psykiske liv, der repræsenterer en slags forløber for den moderne psykoterapi. Yalom er endnu mere optaget af, hvordan den klassiske terapi er baseret på en

vedvarende træning til døden, der tænkes at udgøre et middel til at frigøre sig fra lidelse og udfolde livet på en meningsfuld måde. Dette ideal om at udleve livet i lyset af døden gennemsyres så lige præcist *Døgnfluernes dans*. Som da Yalom i bogens anden fortælling meddeler klienten Charles, "at det at foregribe afslutninger kan give os modet til at gribe nuet på en mere vital måde" (s. 36). Eller som da Yalom i bogens fjerde fortælling indvier klienten Alvin i hovedpointen fra sit tidligere værk *Eksistentiel psykoterapi* om, "at den mængde dødsangst, et menneske oplever, er tæt forbundet med mængden af ulevet liv" (s. 83).

Yaloms fortællinger afslører på formidabel vis, hvordan eksistentiel terapi ikke så meget handler om at kurere klienternes psykiske lidelser. Hovedsagen er at skabe et sikkert rum, som giver klienterne en mulighed for at komme overens med døden og finde mening i livet. *Døgnfluernes dans* er båret af en ydmyghed og visdom, som tillader at åbenbare, hvordan klienterne ofte selv bringer svarene med sig til terapien og blot har brug for en sparingspartner til at få mod og klarhed. Hermed lader Yalom også terapeuten træde ned fra ekspertrollens piedestal, og han tydeliggør sig selv som et menneske, der selv kæmper med livet og døden. Og

som lige præcist derfor er i stand til at hjælpe sine klienter på vej.

Yaloms fortællinger tilbyder os et fantastisk kig bag scenetæppet, som vi ofte kan savne i vores professionelle udvikling som terapeuter. Jeg kan varmt anbefale bogen til alle, der har interesse i at forstå de eksistentielle dybder i samtalarbejdet. Og som ikke mindst alle, som har mod på og åbenhed over for det væsentlige perspektiv, at det at bedrive terapi måske ikke så meget handler om teknikker og redskaber. Det handler snarere om livsindsigt, livsklogskab og evnen til at etablere en god relation til sine klienter.